

Podáváme tu — v abecedním pořádku dle jmen pisatelů, v jazyce originálu a v překladu do češtiny — odpovědi na zkusmo vznesený dotaz: „Narazil/a jste v nedávné době na nějakou práci (knihu, článek etc.), na niž by bylo možné poukázat jako na metodologicky občerstvující, podnětný úkaz literárněhistorického uvažování?“

mt

Mieke Bal — Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Geesteswetenschappen

[Ernst van Alphen: Eigenschappen ohne Mann: Madness and Introspection in Marcellus Emants' *Een nagelaten bekentenis* (1894). *Journal of Dutch Literature* 5, 2014, Nr. 2, December, pp. 23–37]

Literary history is of no interest for today's world if it remains a chronological, hence, development discourse based on the idea of progress; a formalistic exercise that studies only ever-new formal experiments; a view of literature as self-enclosed, 'autonomous' without other connections to social reality than the representational ideology of realism. Although the nineteenth century is known as the era of realism, what happened in, especially the second half of that century is the emergence of literature that not so much *represents* reality as analyzes and critiques it, indirectly and with subtlety, through imaginative constructions. Flaubert's *Madame Bovary* (1856) with its fierce critique of exploitative capitalism a decade before Marx, and its inquiry into women's desire four decades before Freud, is probably the best-known example. In this article by Ernst van Alphen, a lesser-known Dutch novel is revitalized in a different but comparable way. While psychiatry was developing on the basis of an Enlightenment view of sanity as the norm and madness as modernity's other, Marcellus Emants, along with, for example, Dostoievski (*Notes from the Underground*: 'Too much consciousness might be a thoroughgoing illness') challenges this binary opposition.

According to Van Alphen's analysis of the novel, in a new modernist vision, madness emerges from an increase and identification of rationality, instead of its decline.

Revolutionizing the common readings of *A Posthumous Confession*, which construe it like a detective novel around the question: Has the protagonist killed his wife and what were his motives, or has she committed suicide?, the author brings madness by excessive rationality in as a modernist novelty. This provides the basis for a different kind of historicizing. In the framework of a close reading of Emant's novel, Van Alphen compares it with, among other modernist novels, Robert Musil's monumental icon of modernism, *Der Mann ohne Eigenschaften* from 1940, and the novella *The Kreutzer Sonata* by Lev Tolstoy (1891). The ground of comparison, he writes, is the status of the speech act as plot, and the question how, in what sense it *produces* madness. The main character's tendency to relentless introspection causes his madness while also typifying modernist discourse. — Feedback from a psychoanalyst specialised in treating psychosis confirmed not only the 'diagnosis' of the novel, the status of the speech act of confession, and the problematic consequences of the excessive rationalisation and introspection that characterises the novel as modernist, but also the way literature can help instruct people who are actually working with that problem. She said reading the article had helped her in her analytical practice. This is how historicizing literature can contribute to society in ways that no political or journalistic discourse can match.

Pro dnešní svět je literární historie zhora nezajímavá, pokud si uchovává podobu chronologického, a tedy vývojového diskurzu, opřené o ideu pokroku, nebo formalistického cvičení, které zkoumá výhradně neustále nové formální experimenty, a literaturu chápe jako uzavřenou a „autonomní“, bez jakýchkoli vazeb ke společenské realitě vyjma ty, jež dodává reprezentační ideologie realismu. Devatenácté století je sice proslulé jako éra realismu, ale v této době — především ve druhé polovině století — vzniká literatura, která realitu nereprezentuje, ale především ji pomocí imaginativních konstrukcí nepřímou a nuancovaně analyzuje a kritizuje. Možná nejznámějším příkladem tu je Flaubertova *Paní Bovaryová* (1856) s ostrou kritikou vykořisťovatelského kapitalismu, předloženou desítkou let před Marxem, a prozkoumáním ženské touhy čtyřicet let před Freudem. Odlišným, ale srovnatelným způsobem se v článku Ernsta van Alpheny odhaluje jeden méně známý holandský román. Zatímco moderní psychiatrie se rozvíjela s oporou v osvícenském chápání mentálního zdraví jakožto normy a šílenství jakožto „jiného“, Marcellus Emants — společně například s Dostojevským (*Zápisky z podzemí*: „Až příliš hluboce chápat je choroba, opravdová, vážná choroba“) — tuto binární opozici zpochybňuje.

Podle Van Alphenova rozboru Emantova románu vyvstává šílenství v této nové modernistické vizi z nárůstu a identifikace racionality, nikoli z jejího úpadku. Oproti obvyklému čtení *Posmrtného přiznání*, jež knihu chápe jako detektivku točící se kolem otázky, zda protagonista zabil svou ženu (a jaké k tomu měl pohnutky), nebo zda spáchala sebevraždu, provádí Emants převratnou změnu a uvádí do děje jakožto modernistické *novum* šílenství vzniklé z přepjaté racionality. Tak vzniká základ pro historizaci nového typu. V rámci vytyčeném podrobným čtením Emantova románu nabízí Van Alphen mimo jiné srovnání s Musilovou monumentální modernistickou ikonou *Muž bez vlastností* (1930–1943) a Tolstého novelou *Kreutzerova sonáta* (1891). Základem srovnání, jak sám uvádí, je status řečového aktu jakožto zápletky a otázka jak a v jakém smyslu vytváří šílenství. Protagonistův sklon k neúprosné introspekci je příčinou jeho šílenství a současně typizovaným zachycením modernistického diskurzu. — Reakce

psychoanalytičky specializované na léčbu psychóz potvrdila nejenom románovou „diagnózu“, status řečového aktu přiznání a problematické důsledky excesivní racionalizace a introspekce, která tento román charakterizuje jakožto modernistický, ale doložila také, jak může literatura pomoci lidem, kteří se s tímto problémem skutečně setkávají při své práci, neboť dotyčná psychoanalytička mi řekla, že jí článek pomohl v analytické praxi. To je způsob, jak může historizace literatury pomoci společnosti — způsob odlišný od všeho, co dokáže politický nebo novinářský diskurz.

Catherine Belsey — Swansea University, College of Arts and Humanities

[Catherine Belsey: *Criticism. Ideas in Profile*. Profile Books, 2016]

My new book, *Criticism*, is addressed to anyone who is interested in ways of reading fiction. It's short, readable, and a plea to leave behind the old habits of evaluation, moral piety, and the author-as-explanation of the work. It is about the ways we read now, and how, historically, we came to do so. And it suggests a way forward. I should like us to give up the obligation to judge. Disagreements about whether a work is 'good' or 'bad' get in the way of thinking clearly about what it says, who it addresses and what it can tell us about its cultural moment, past or present. If we let it, a work from the past can reveal a great deal about the differences between its own moment and ours. Distinct cultures give different — and complex — accounts of love, death, friendship, gender, race, antagonism... We could engage with these big issues in their infinite variety. I should like us to stop looking behind the work for its author. Let the writer keep his or her secrets but uncover the text's. Most works are more nuanced than any supposed 'intention'. And finally, instead of looking for ennobling messages, I should like us to discuss the pleasure works can give. What makes us read at all? Why is a novel hard to put down? How do plays keep us in our seats in the theatre? Over centuries, critics have barely scratched the surface of these questions! It's time to get started.

Má nová kniha s názvem *Criticism* je určena každému, koho zajímá, jak číst beletrii. Je krátká a čtivá a vyzývá nás vzdát se starých hodnotících návyků, úzkoprsé morálky a využívání autora k objasnění díla. Pojednává o tom, jak dnes čteme a jak jsme k tomu historicky dospěli. A rýsuje cestu vpřed. Myslím, že bychom se měli zříct povinnosti soudit. Spory ohledně toho, zda je určité dílo „dobré“ nebo „špatné“, nám brání jasně uvažovat o tom, co vlastně říká, ke komu se obrací a co je s to říct o kultuře své doby, minulé či současné. Pokud mu to dovolíme, může nám dílo z minulosti mnohé odhalit o rozdílech mezi vlastní a naší dobou. Různé kultury podávají odlišné a velmi komplexní výklady lásky, smrti, přátelství, sexuality, rasové příslušnosti, boje... Můžeme se s těmito velkými otázkami vyrovnávat v celé jejich bezmezné rozmanitosti. Měli bychom za dílem přestat hledat autora. Ať si spisovatel svá tajemství nechá; odhalujeme tajemství textu. Většina literárních děl je daleko nuancovanější než jakákoli domnělá „intence“. A konečně se namísto pátrání po zušlechťujícím poselství začněme bavit o tom, jaké potěšení nám literární díla mohou dopřát. Proč vlastně čteme? Proč je tak těžké knížku odložit? Díky čemu nás divadelní hry drží přikované

do sedadel? Kritici se za celá staletí sotva dotkli povrchu těchto otázek! Měli bychom se do nich pustit.

Klaus Birnstiel — Universität Basel, Deutsches Seminar

Empfehlen würde ich ansonsten den Band Carlos Spoerhase — Caspar Hirschi (Hgg.): *Bleiwüste und Bilderflut. Geschichten über das geisteswissenschaftliche Buch*. Wiesbaden 2015 [zugleich: *Kodex. Jahrbuch der Internationalen Buchwissenschaftlichen Gesellschaft* 5, 2015] (mit Caspar Hirschi). Der Band bietet eine Reihe von Fallstudien über die Vermittlung literaturwissenschaftlicher Erkenntnis, und einen erfrischend pragmatischen Zugriff auf Instanzen der Fachgeschichte (so z. B. ein Aufsatz über die Edition Suhrkamp).

Doporučil bych následující svazek: Carlos Spoerhase — Caspar Hirschi (vyd.): *Bleiwüste und Bilderflut. Geschichten über das geisteswissenschaftliche Buch*. Nabízí sérii případových studií o zprostředkování literárněvědného poznání a svěže pragmatický přístup k instancím historie oboru (například stať o Edition Suhrkamp).

Moritz Csáky — Österreichische Akademie der Wissenschaften, Institut für Kulturwissenschaften und Theatergeschichte

1) Gregor Feindt — Félix Krawatzek — Daniela Mehler — Friedemann Pestel — Rieke Trimçev: *Entangled Memory: Toward a Third Wave in Memory Studies. History and Theory* 53, 2014, February, s. 24–44. Der Beitrag bietet eine kritische Bestandsaufnahme der Gedächtnistheorie und ihrer Anwendungsbereiche, wobei v. a. für einen translokalen, transnationalen Aspekt von Gedächtnis und Erinnerung plädiert wird, als einen „third wave“ in der Gedächtnisforschung. Für die Literaturhistorie bedeutet das eine prinzipielle Infragestellung von Nationalliteratur (z. B. im Sinne des Zugangs von Peter Zajac: Knotenpunkte, Epochenknoten, komplexe Netze).

2) Aleida Assmann: *Formen des Vergessens*. Wallstein, Göttingen 2016. Assmann untersucht die Funktion und die Formen des Vergessens als konstitutive individuelle und kollektive Verhaltensweisen neben Gedächtnis bzw. Erinnerung. Vgl. dazu Paul Ricœur: *Gedächtnis, Geschichte, Vergessen*. W. Fink, München 2004. D. h.: Was wird in literarischen Werken vergessen, verdrängt, uminterpretiert oder wie und warum wird eine bestimmte Erinnerung konstruiert und warum bleiben andere „Realitätserfahrungen“ unerwähnt?

1) Gregor Feindt — Félix Krawatzek — Daniela Mehler — Friedemann Pestel — Rieke Trimçev: *Entangled Memory: Toward a Third Wave in Memory Studies. History and Theory* 53, 2014, s. 24–44. Jedná se o kritickou inventuru teorie paměti a oblastí její aplikace, v jejímž rámci se mimo jiné pléduje za translokální a transnacionální hledisko paměti a vzpomínání jakožto „třetí vlnu“ v bádání o paměti. Pro historii literatury to znamená principiální zpochybnění národní literatury (například ve smyslu přístupu Petra Zajace a jeho uzlových bodů, epochálních uzlin a komplexních sítí).

2) Aleida Assmann: *Formen des Vergessens*. Wallstein, Göttingen 2016. Assmann zkoumá funkci a formy zapomnění jakožto konstitutivních individuálního a kolektivního počínání, stojícího vedle paměti a vzpomínání (srov. Paul Ricœur: *La Mémoire, l'Histoire, l'Oubli*. Paris 2003). To jest: na co se v literárních dílech zapomíná, co se potlačuje a reinterpretuje, jak a proč se konstruuje jedna určitá vzpomínka a proč se jiné „zkušenosti reality“ neberou v potaz?

Jonathan Culler — Cornell University

[Joseph North: *Literary Criticism: A Concise Political History*. Harvard University Press 2017]

This book by a junior scholar is a remarkable achievement: the best thing I have ever read about the history of criticism. North argues that, despite frequent claims that literary criticism is riven by fierce disputes about critical method and goals, there is in fact an unrecognized consensus around what he calls a historicist/contextualist criticism whose goal is the production of knowledge about cultures. This academically-oriented criticism is contrasted with a criticism ‘viewed as a programmatic commitment to using works of literature for the cultivation of aesthetic sensibility, with the goal of more general cultural and political change’. Much of the book is devoted to demonstrating that major figures of 20th century criticism, despite their apparent differences and their claims that their criticism is oriented towards social and political change, in fact participate in this historicist/contextualist consensus and make the production of knowledge their goal. They can be shown to subscribe to the ‘professionally enabling assumption that our immediate task as higher students of literature is the production of new and better cultural analysis, rather than the development of new methods for cultivating subjectivities and collectivities’.

In the last section of the book North turns to various recent developments which offer some hope that criticism might adopt different goals: here one can glimpse ‘the first stirrings of a collective attempt to think a way towards a genuinely alternative paradigm for criticism’, works that ‘seem to plant the seeds of what may or may not prove the emergent forms of a radical aesthetic criticism to come’.

What seems to me new here is, first, the claim that there is a consensus, which I think he skillfully demonstrates, and second, the claim that it is not the historicist/contextualist critics, who frequently invoke their political goals, but critics who seek not knowledge of cultures but enhancement of the imaginative faculties of readers who hold the best hope of bringing cultural change. North’s linking of cultivation of aesthetic sensibility with goal of cultural and political change — often seen as two antithetical goals — will doubtless be controversial, but the conception of aesthetics he defends here makes this plausible, especially his argument that there exists no necessary connection between the project of aesthetic criticism and idealist universalisms. There is also an argument that the historicist/contextualist consensus is our way of coping in an increasingly neo-liberal society hostile to literary study. ‘It is precisely the historicist/contextualist paradigm’s political futility that allowed it to prosper,

the turn to neoliberalism being, in that sense, its cause.' It is, he says, our best way of riding out the neoliberal period.

Nastupující badatel Joseph North podal v knize *Literary Criticism: A Concise Political History* (Harvard University Press, 2017) pozoruhodný výkon: myslím, že jde o zatím nejlepší výklad historie literární kritiky. Zatímco mnozí tvrdí, že literární kritikou cloumají prudké spory ohledně metodiky a cílů, North naopak dokládá, že na tomto poli panuje nereflektovaný konsenzus kritického historismu a kontextualismu, jež si kladou za cíl dodávat poznatky o různých kulturách. Tuto akademicky zaměřenou kritiku staví North do kontrastu vůči kritice „chápané jako programový závazek využívat literárních děl ke kultivaci estetické vnímavosti ve snaze dosáhnout obecnější kulturní a politické proměny“. Kniha se z převážné části věnuje důkazu, že přes veškeré zdánlivé spory a přes proklamace, podle nichž má kritika usilovat o politickou proměnu společnosti, se významné postavy kritiky 20. století de facto podílejí na konsenzu historismu a kontextualismu a usilují o produkci poznatků. Prokazatelně přijali za svůj „předpoklad, jenž je pramenem profesního uplatnění, totiž domněnku, že naším bezprostředním úkolem jakožto znalců literatury je produkce nové a lepší kulturní analýzy, nikoli rozvíjení nových metod ke kultivaci subjektivit a kolektivit“.

V závěrečném oddíle knihy se North věnuje současným trendům, které skýtají náznak naděje, že by kritika mohla přijmout i odlišné cíle: lze v nich zahlédnout „první záchvěvy kolektivní snahy najít cestu, jež by vedla k podstatně odlišnému paradigmatu kritiky“. V textech tohoto druhu se „zasazují semínka pro možné nadcházející formy radikální estetické kritiky“.

Za novum považují jednak dovedně zformulovaný důkaz pro názor, že v dané oblasti panuje jistý konsenzus, jednak tezi, že největší naději na kulturní změnu nepřinášejí historicisté a kontextualisté, kteří se svých politických cílů opakovaně dovolávají, nýbrž kritici, kteří namísto znalostí o kulturách usilují o rozvinutí čtenářské imaginace a s ní spřízněných schopností. Spojení zdánlivých protikladů, totiž pěstění estetické vnímavosti a snahy o změnu kultury a politiky, jak to činí North, nepochybně vyvolá spory, avšak North snáší doklady pro chápání estetiky, v jehož rámci takový krok působí věrohodně; zvláště závažný je přitom argument, že projekt estetické kritiky nijak nutně nesouvisí s univerzalistickým idealismem. Kromě toho také North hájí názor, že konsenzus historismu a kontextualismu je pro nás způsobem, jak se vyrovnat s faktem stále výrazněji neoliberální společnosti, jež se ke studiu literatury staví nevraživě. „Paradigma historismu a kontextualismu mohlo vzkvétat právě díky tomu, jak je politicky neúčinné; v tomto smyslu je neoliberální obrat jeho příčinou.“

Bernard Franco — L'Université Paris-Sorbonne,
l'UFR de littérature française et de littérature comparée

L'ouvrage collectif récent dirigé par Jean-Louis Jeannelle, Michel Murat et Marielle Macé, *L'Histoire littéraire des écrivains* [2013], publié aux Presses de l'université Paris-Sorbonne, m'a paru un renouvellement des perspectives. Car il ne prône pas un retour à l'histoire littéraire, mais apporte à la critique historique un éclairage nouveau.

Zásadně novou perspektivu nacházím v kolektivním svazku *L'Histoire littéraire des écrivains* [2013], který edičně připravili Jean-Louis Jeannelle, Michel Murat a Marielle Macé a vyšel v nakladatelství Presses de l'université Paris-Sorbonne. Nekáže totiž návrat k literární historii, nýbrž vrhá nové světlo na historickou kritiku.

Stephen Greenblatt — Harvard University, Department of English

The most brilliant example that I have encountered recently of truly innovative literary historical thought is a book about painting: Joseph Koerner's *Bosch and Bruegel: From Enemy Painting to Everyday Life* [Princeton University Press, 2016]. Does it matter than the book is about art history and not about literature? I do not think so, any more than I think that Louis Marin's reflections on the Eucharist or Michel de Certeau's account of the view from the top of the World Trade Center are disqualified as works of literary history. Koerner shows what it is like to burrow deeply into enigmatic works of art, to refuse to resolve painful ambiguities, to embrace brilliant description as a theoretical practice.

Nejimpozantnějším příkladem skutečně inovativního literárně-historického myšlení, na který jsem v poslední době narazil, je kniha o malířství: Joseph Koerner, *Bosch and Bruegel: From Enemy Painting to Everyday Life* [Princeton University Press, 2016]. Je podstatné, že tématem knihy jsou dějiny výtvarného umění a ne literatury? Myslím, že ne — stejně jako nevidím důvod, proč z literární historie vyřazovat úvahy Louise Marina o eucharistii nebo výklad Michela de Certeau o tom, co je vidět ze střechy World Trade Center. Koerner nám ukazuje, co znamená opravdu se zahлубat do záhadných uměleckých děl, nechtít řešit trýznivé dvojznačnosti a přijmout techniku oslnivého popisu jakožto teoretickou praxi.

Hans Ulrich Gumbrecht — Stanford University,
Division of Literatures, Cultures, and Languages

The book that I want to oppose/mention is Klaus Birnstiel: *Wie am Meeresufer ein Gesicht im Sand. Eine kurze Geschichte des Poststrukturalismus* (Wilhelm Fink, Paderborn 2016).

In reconstructing the reception of 'French Theory' in Germany during the final decades of the 20th century, this book establishes a double relationship with the development of literary discourses in Germany during the same time. Birnstiel shows how, on the one hand, a certain intellectual style, strongly shaped by literary readings, produced a first interest in the work of authors like Deleuze, Derrida, or Foucault; on the other hand and above all, he retraces the ways in which 'French Theory' left traces on the discourses of German literature. This is the first book I have seen doing justice to a new relationship between literary discourses and those of (mostly academic) theory.

Rád bych poukázal na knihu Klause Birnstiela *Wie am Meeresufer ein Gesicht im Sand. Eine kurze Geschichte des Poststrukturalismus* (Wilhelm Fink, Paderborn 2016). Uvedený

titul rekonstruuje recepci „francouzské teorie“ v Německu v poslední třetině 20. století a vytyčuje dvě linie ve vývoji německých literárních diskurzů v témže období. Birnstiel ukazuje, jak určitý literární styl, výrazně formovaný literárním čtením, vyvolal úvodní zájem o autory typu Deleuze, Derridy a Foucaulta, ale současně a především sleduje, jaké stopy zanechala „francouzské teorie“ v diskurzích německé literatury. Nakolik mi je známo, jde o vůbec první knihu, která v úplnosti zpracovává nový vztah mezi literárními diskurzí a diskurzí (zpravidla akademické) teorie.

Jean-Marc Hovasse — Institut des textes et manuscrits modernes (ITEM; CNRS/ENS Paris)

En lisant en écoutant, essai de Vincent Laisney publié aux Impressions nouvelles en 2017, est la réponse qui me vient à l'esprit. Cette petite maison d'édition belge, fondée et dirigée par Benoît Peeters, publie des ouvrages volontiers novateurs et, face à la démission de la plupart des grandes maisons généralistes dans le domaine des études littéraires au sens large, accomplit une œuvre salvatrice.

Avec son titre qui offre une variation amusante sur un grand livre fragmentaire de Julien Gracq (*En lisant en écrivant*, José Corti, 1980), l'essai de Vincent Laisney, spécialiste des sociabilités littéraires, coauteur de *L'Âge des cénacles* (Fayard, 2013), aborde un sujet assez neuf: l'importance des lectures à haute voix de leurs propres œuvres par les écrivains de langue française du XIXe siècle au sens large, de Lamartine à Gide en passant par Stendhal, Hugo, Flaubert, Rimbaud et Mallarmé. Ces lectures généralisées, mais privées, dont l'auteur est allé chercher les traces dans les souvenirs, les mémoires, les articles, les lettres et les journaux intimes, ont eu une influence sur ces œuvres elles-mêmes: elles forment une étape souvent oubliée de la genèse.

La méthode de l'auteur enfin est aussi originale que son sujet, chose rare. Manifestement soucieux du plaisir de la lecture, il compose son essai comme une enquête, dont il raconte les étapes, les errances voire les échecs, mais aussi les réussites, les découvertes et les acquis. Son point de départ est un beau tableau de Théo van Rysselberghe du musée de Gand, très partiellement reproduit en couverture (*Une Lecture*, 1903). Un peu à la manière des fragments de Julien Gracq, il fait ensuite le tour de son monde (franco-belge), et de son siècle, en quatre-vingts chapitres aux titres plaisants, et n'hésite pas à citer largement auteurs et témoignages oubliés. Annexes, bibliographie, index, et même quelques illustrations: rien ne manque au savoir comme à l'agrément, réconciliés comme rarement.

Spontánně mě napadá esej Vincenta Laisneyho *En lisant en écoutant* (Čta naslouchaje), který vyšel roku 2017 v malém belgickém nakladatelství Impressions nouvelles. Zakladatelem i ředitelem je Benoît Peeters, nakladatelství vydává otevřeně novátorské práce, a vzhledem k tomu, že většina velkých obecně zaměřených nakladatelství se z domény literárních studií v širším smyslu slova stahuje, vykonává opravdu spásonosnou práci.

Zvoleným názvem — jedná se o zábavnou variaci na velkou knihu zlomků Juliána Gracqa *En lisant en écrivant* (José Corti, 1980) — se esej Vincenta Laisneyho (specialisty na formy literární sociability a spoluautora knihy *L'Âge des cénacles*, Fayard 2013)

obrací k výrazně novému tématu, totiž k významu hlasitého čtení vlastních děl pro francouzsky píšící autory 19. století v širokém smyslu slova, od Lamartina přes Stendhala, Huga, Flauberta, Rimbauda a Mallarméa až po Gida. Tato společná, ale přitom soukromá čtení, jejichž stopy se Laisney vydal hledat ve vzpomínkách, pamětech, časopiseckých statích, dopisech a důvěrných denících, měly svůj vliv na díla jako taková: tvoří často opomíjenou etapu jejich geneze.

Vzácné přitom je, že autorova metodika je stejně originální jako zvolené téma. Laisneymu očividně záleží na čtenářském potěšení a svou esej komponuje jako popis pátrání v jeho etapách, bludných uličkách i ztroskotáních, ale také úspěších, objevch a nálezech. Výchozím budem mu je krásný obraz *Čtení* z roku 1903, jehož autorem je Théo van Rysselberghe a nachází se v Muzeu výtvarných umění v Ghentu. (Obálka knihy z něj nabízí jen velmi dílčí reprodukci.) Trochu na způsob fragmentů Juliána Gracqa následně podniká ve čtyřiaadvaceti kapitolách se zábavnými názvy objížďku jeho (francouzsko-belgického) světa a jeho doby a neváhá *in extenso* citovat zapomenuté autory a zapomenutá svědectví. Dodatky, bibliografie, rejstřík, dokonce i několik ilustrací: potěšení i poznání tu ve vzácné vzájemné shodě nachází vše potřebné.

Fredric Jameson — Duke University, Trinity College of Arts & Sciences

I wish I had more time to respond to your very stimulating question. I suppose that [Marc McGurl's] *The Program Era* [*Postwar Fiction and the Rise of Creative Writing*. Harvard University Press 2011] was the most suggestive literary history I have read lately (I wrote a long analysis of it in *The Ancients and The Postmoderns* [2015]). Perhaps because I deal so little with contemporary American literature, I admired the structural arrangement of the works into three (not two!!!) groups and the demonstration of their productive semiotic interaction and opposition. The causal speculation — the effect of writing programs and courses themselves — was happily more an organizational device than some central historical theory, although it certainly had its sociological interest as well. A beautiful performance! Of course, all truly interesting literary studies are for me profoundly historical in one way or another, if only on some deeper, generally non-explicit level; but maybe that only reflects my own interest in literary and other history. Currently [19. 3. 2017, red.] I have been reading Ercolino's *The Maximalist Novel* (2014), with which I don't always agree — far too americanocentric!!! Pynchon is not the centre of the world! — but it raises questions and produces problems that currently interest me a good deal. I have also found histories of the other arts very useful for stimulating new models for literary history: many current studies of Mahler, for example, such as [Seth] Monahan's *Mahler's Symphonic Sonatas* [Oxford University Press, 2015], which raise questions of music and narrative analysis; or in the visual area the work of T. J. Clark, Hal Foster or Michael Fried, which always pose challenges for some parallel literary-historical efforts. Philosophy today is much less interesting, with its movement towards objects (except for Bill Brown's work — but I suppose anti-historical trends are as useful warning signals for us as anything. Current world film certainly pushes us in new directions, but its current scholarship remains as parochial as the sterile confinement of ameri-

can criticism to purely english-language boundaries. What I want some speculation about is the literary-historical developments of our currently barren neo-liberal period: in the new century very little artistic production of a really breath-taking kind (except for Neo Rauch's painting), and I would like some thinking about this that is a little more profound than the naming of current american novels or purely formal gestures towards world literature, although Casanova's *World republic of letters* remains a model. Maybe we need translations of important theoretical-historical work in other languages (besides translations of their creative work), or better still, some accounts of the debates happening elsewhere: the belly of the whale is not the best location for receiving information about the outside world!

Je mi líto, že se nad vaší stimulující otázkou nemohu podrobněji zamyslet. Nejpodnětějšími dějinami literatury, jež jsem v poslední době četl, je asi kniha Marca McGurla *The Program Era: Postwar Fiction and the Rise of Creative Writing* (Harvard University Press, 2011) — obsáhle se jí věnuji v *The Ancients and The Postmoderns* [2015]. Snad díky tomu, že se velmi málo věnuji soudobé americké literatuře, jsem obdivoval, jak tu jsou díla roztržena do tří skupin místo dvou a jak autor předvádí jejich produktivní sémiotickou interakci a opozici. Spekulativní úvaha o kauzalitě, tedy o vlivu spisovatelských programů a kurzů, tu našťastí slouží hlavně jako organizační pomůcka, ne jako historicko-teoretická osa, i když je jistě ze sociologického hlediska také zajímavá. Skvělý výkon! Všechny opravdu zajímavé směry literárního studia jsou podle mne samozřejmě tím či oním způsobem pronikavě historické, byť třeba na hlubší a zpravidla implicitní rovině, ale v tom se možná jen odráží můj vlastní zájem o literární a ostatní historii. V současné době [19. 3. 2017, red.] čtu Ercolinův *Maximalistický román* [2014], se kterým ne vždy souhlasím — je příliš amerikocentrický, a Pynchon přece není pupkem světa —, nicméně vyvolává otázky a načrtává problémy, které mne v současné době velmi zajímají. Stimulativní nové vzory literární historie také nacházím v historických zpracováních jiných umění, například v současných studiích Mahlera, jako jsou *Mahler's Symphonic Sonatas* Setha Monahana (Oxford University Press, 2015), kde vyvstává problematika hudební a narativní analýzy, nebo z výtvarné oblasti práce T. J. Clarka, Hala Foster a Michaela Frieda, které jsou vždy provokativní výzvou pro paralelní literárněhistorické snahy. Filozofie se svým směřováním k objektům je dnes méně zajímavá (s výjimkou díla Billa Browna) — ale i antihistorické trendy jsou nejspíš užitečné jakožto varovné signály. Současná světová kinematografie nás rozhodně vede novými směry, avšak filmová věda zůstává stejně provinční a úzkoprsá, jako se americká kritika omezuje na anglickou jazykovou oblast. Scházejí mi úvahy o literárněhistorickém vývoji našeho současného vyprahlého neoliberalního období: nové století přineslo jen velmi málo skutečně uchvatné umělecké tvorby (výjimkou je malíř Neo Rauch) a rád bych viděl analýzu, která se nebude plynule omezovat na vyjmenování několika současných amerických románů nebo na čistě formální poukazy ke světové literatuře, i když *Světová republika literatury* Pascale Casanovové zůstává platným vzorem. Možná potřebujeme překlady významných teoreticko-historických prací z jiných jazyků (vedle překladů originální tvorby), a ještě lepší by bylo mít přehled o diskusích, k nimž dochází jinde: břicho velryby není ideálním místem k získávání informací o světě venku!

Amália Kerekes — Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar, Germanisztikai Intézet

Dass die Kombination der Erträge aus der historischen Presseforschung mit den grundlegenden Fragestellungen der Digital Humanities produktiv sein dürfte, ist nur eine der vielen Pointen der Beiträge im Themenheft *Zeitschrift als Archiv* [*Sprache und Literatur* 45, 2014, H. 2/114, Susanne Düwell — Nicolas Pethes /Hgg./ — <www.fink.de/katalog/titel/978-3-7705-5723-3.html>]. Die Beispiele für die Zirkulation des Wissens, für die von den Magazinen des 18. und 19. Jahrhunderts gewählten Anordnungen der Wissensbereiche und ihre Selektionsmechanismen sowie für den Status des Erzählens in einem wissenschaftlich oder populärwissenschaftlich geprägten Kontext bieten zahlreiche neue Anhaltspunkte auch für Problemstellungen jenseits der Pressegeschichte, die die Gattungspoetik, den Wissenstransfer und die Materialität der Kommunikation betreffen.

Upozornění na možnou produktivitu kombinace výtěžků historického zkoumání tisku se základními otázkami *digital humanities* je jen jednou z mnoha point příspěvků v tematickém čísle *Zeitschrift als Archiv* časopisu *Sprache und Literatur* (45, 2014, č. 2/114, ed. Susanne Düwell — Nicolas Pethes; <www.fink.de/katalog/titel/978-3-7705-5723-3.html>). Příklady cirkulace vědomostí, klasifikace vědních oborů a jejich selekčních mechanismů uplatňovaných v časopisech 18. a 19. století a také status vyprávění ve vědeckém a populárněvědeckém kontextu nabízejí četné nové opěrné body i pro tázání mimo oblast historie tisku, související s žánrovou poetikou, přenosem věděni a materialitou komunikace.

Alice Stašková — Friedrich-Schiller-Universität Jena,
Institut für germanistische Literaturwissenschaft

[Steffen Martus: *Aufklärung. Das deutsche 18. Jahrhundert. Ein Epochenbild*. Rowohlt, Berlin 2015]

Das tausend Seiten umfassende Buch des Berliner Germanisten Steffen Martus ist aus mindestens drei Gründen herausragend: erstens wartet es mit vielen konkreten und interessanten Fakten und Erkenntnissen auf, zweitens argumentieren diese zugunsten einer allgemeinen wissenschaftlichen These. Drittens liest sich das Buch mit Vergnügen. Angedeutet durch den Untertitel, handelt es sich bei diesem Buch um ein Panorama einer Epoche, und zwar der Epoche der deutschen Aufklärung von 1680 bis hin zum symbolischen Datum von 1784, dem Erscheinungsjahr von Kants Antwort auf die Frage „Was ist Aufklärung“. Dieses Panorama, in dem wir unzähligen Persönlichkeiten, Teilfragen, Ereignissen, Szenen aber auch Strukturen verschiedener Gebiete des damaligen Denkens und Lebens begegnen, belegt die These, dass die deutsche Aufklärung die Macht der Medien entdeckte und für ihre Zwecke produktiv umzusetzen wusste. Diese These dürfte zum virtuoson Lustwandeln durch methodisch-theoretische Labyrinth, unter Begleitung einer voraussetzungsreichen Fachsprache verführen. Dies ist aber hier nicht der Fall; die These entfaltet

sich hier ungezwungen, sie vollzieht sich in der Kunst eines stilistisch souveränen Essays.

Tisícistránková kniha berlínského germanisty Steffena Martuse je vynikající přinejmenším ze tří důvodů: zaprvé přináší spoustu zajímavých a konkrétních poznatků, zadruhé se tyto poznatky soustředí na podporu obecné vědecké teze a zatřetí se výborně čte. Jedná se o panorama — jak napovídá podtitul — jedné epochy, a sice německého osvícenství od roku 1680 po symbolické datum 1784, kdy vyšla Kantova odpověď na otázku, co je osvícenství. Toto panorama, kde se setkáme s nescíslnými osobnostmi, dílčími otázkami, událostmi, ba scénkami, ale i se strukturami nejružnějších oblastí tehdejšího bádání a života, dokládá tezi, že německé osvícenství objevilo mocnost médií a dokázalo je pro své účely produktivně využít. Teze, která svádí k virtuóznímu provádění metodickými a teoretickými labyrinty za doprovodu zaumného jazyka, se ovšem v téhle knize rozvíjí jakoby nic, svrchovaným stylem umění eseje.

Vasilij Ščukin — Uniwersytet Jagielloński w Krakowie,
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej

1. Александр Сергеевич Янушкевич: *История русской литературы первой половины XIX века*. Учебное пособие — Флинта, Москва 2016.

Учебник А. С. Янушкевича *История русской литературы первой трети XIX века* является самым современным учебным пособием по одному из важнейших историко-литературных курсов. Кроме того, это еще и результат более чем сорокалетнего педагогического опыта выдающегося ученого. Будучи крупнейшим специалистом по русской литературе этого периода (область профессиональных научных интересов А. С. Янушкевича — повествовательный цикл 1810–1840-х гг., творчество В. А. Жуковского, творчество Н. В. Гоголя), автор органично сочетает высокую научную ценность и достоверность изложения с легкостью стиля, диктуемой жанром учебного пособия, предназначенного для студентов второго года обучения. Наряду с монографическими главами, посвященными творчеству В. А. Жуковского, К. Н. Батюшкова, Е. А. Баратынского, А. С. Грибоедова, И. А. Крылова, А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Н. В. Гоголя, учебник предлагает обзорные главы, посвященные литературной борьбе первого тридцатилетия XIX века, творчеству поэтов-декабристов, поэтов пушкинского круга, русской поэзии и прозе 1830-х годов. Дидактический материал дополнен оригинальными методическими разработками (списки рекомендуемой литературы, планы практических занятий, вопросы для подготовки к экзаменам), среди которых особую ценность представляют собой синхронистические таблицы, облегчающие изучение сложного курса, специфика которого обусловлена абсолютной доминантой поэтических жанров в русской литературе этого периода. Книга несомненно вызовет большой интерес у специалистов и студентов, занимающихся историей русской литературы.

2. Дечка Чавдарова: *Rus(оист)кият идеал. Концептът естественност и автопортретът на руснака в руската литература на XIX век*. Фабер, Велико Търново 2009.

Монография известной болгарской специалистки по истории русской литературы и культуры Дечки Чавдаровой посвящена весьма актуальной, но мало изученной проблеме — культу естественности, девственной чистоты и непорочности, который в своем негативном аспекте был связан с острой критикой цивилизации Нового времени (XVI–XIX век), содержащейся в произведениях Жана Жака Руссо. Д. Чавдарова — ученица Ю. М. Лотмана и польского семиотика Ежи Фарино, и потому она рассматривает руссоизм не только как историческое явление, но и как долговечную, постоянно возрождающуюся и обновляющуюся парадигму русского культурного мышления. В эпоху романтизма, утверждает она, когда разные народы Европы задумывались над тем, какие именно национальные черты характерны для каждого из них и по-своему своеобразны и неповторимы, русские писатели провозгласили, что русский человек отличается особенной близостью к природе, естественностью и неспорченностью дурными культурными условностями. Русская реалистическая классика наследует это романтическое представление и по-своему развивает его. Автор монографии убедительно доказывает, что руссоистский идеал, выраженный в автопортретах русского национального характера, нашел свое отражение в творчестве Н. В. Гоголя, И. С. Тургенева, И. А. Гончарова, а с особой силой — в творчестве Ф. М. Достоевского и Л. Н. Толстого. Книга очень актуальна, читается с большим интересом.

3. *Перечитывая классику. Вторая треть XIX века*, составили Геннадий Григорьевич Красухин и Нина Николаевна Юргенева. Журнал Вопросы литературы, Москва 2011.

Московский научный журнал *Вопросы литературы* периодически печатает статьи, авторы которых по-новому интерпретируют известные во всем мире произведения русской литературной классики. Лучшие из них были собраны в специальных сборниках, под заглавием *Перечитывая классику*. Изданный в 2011 году сборник посвящен литературе середины XIX века — творчеству И. А. Гончарова, И. С. Тургенева, А. Н. Островского, Н. Г. Чернышевского, Н. А. Некрасова, Ф. М. Достоевского, Л. Н. Толстого, М. Е. Салтыкова-Щедрина. Авторами статей являются известные исследователи из России и других стран Европы, Азии и Северной Америки. Тексты, включенные в сборник, отобраны с особой тщательностью. Все они отличаются безукоризненной научной компетенцией. Интерпретации, предлагаемые авторами статей, весьма актуальны. Используются современные методы исследований литературы — интертекстуализм, деконструкция, постколониализм, новый историзм, историко-функциональный метод, имагология, culture studies. Сборник читается с большим интересом и может быть предложен не только специалистам, но и любому образованному читателю, знакомому с русской классической литературой и современной гуманитарной наукой.

1. Kniha Alexandra Sergejeviče Januškeviče *Dějiny ruské literatury první třetiny 19. století* (Moskva 2016) je moderní učebnice k jedné z nejdůležitějších literárněhistorických látek. Jde navíc o výsledek více než čtyřicetileté pedagogické zkušenosti předního vědce. Autor je velkým odborníkem na ruskou literaturu daného období (do sféry odborných zájmů A. S. Januškeviče patří povídková tvorba z desátých až čtyřicetých let 19. století).

cátých let 19. století, dílo Žukovského a Gogolovo), organicky spojuje vysokou vědeckou úroveň a přesvědčivost výkladu s lehkostí stylu, která je vynucena žánrem učebnice, určené pro studenty 2. ročníku. Vedle monografických kapitol, věnovaných dílu V. A. Žukovského, K. N. Baťušková, E. A. Baratynského, A. S. Gribojedova, I. A. Krylova, A. S. Puškina, M. J. Lermontova, N. V. Gogola, učebnice nabízí přehledové kapitoly, které rozebírají literární spory v úvodních třiceti letech 19. století, tvorbu básníků děkabristů, básníků puškinského kruhu a ruskou poezii a prózu třicátých let 19. století. Didaktický materiál je doplněn originálními metodickými pomůckami (seznamy doporučené literatury, program praktických kurzů, otázky pro přípravu ke zkouškám), mezi nimiž zvláštní hodnotu představují synchronní tabulky, které studentům usnadňují studium složité látky, jejíž specifčnost spočívá v naprosté dominanci básnických žánrů v dané době. Kniha bezpochyby vyvolá velký zájem odborníků a studentů, kteří se zabývají dějinami ruské literatury.

2. Monografie známé bulharské odbornice na dějiny ruské literatury a kultury Děčky Čavdarové *Rus(оуст)кият идеал. Концептът естественност и автопортретът на руснака в руската литература на XIX век* (Veliko Tarnovo 2009) se věnuje aktuálnímu, byť málo prozkoumanému problému: kultu přirozenosti, panenské čistoty a nezkaženosti, jenž byl ve svém negativním aspektu spojen s ostrou kritikou civilizace novověku (16. — 19. stol.), obsaženou v díle J.-J. Rousseaua. Děčka Čavdarová je žačkou Juraje M. Lotmana a polského sémiotika Jerzyho Farynoa, což je důvod, proč nepojímá rousseanství pouze jako historický jev, ale jako dlouhotrvající, neustále se obnovující a obrozující paradigma ruského kulturního myšlení. Autorka soudí, že v období romantismu, kdy se různé evropské národy zamýšlely nad tím, jaké konkrétní národní rysy jsou pro každý z nich charakteristické, svérázné a neopakovatelné, ruští spisovatelé hlásali, že Rusové se vyznačují zvláštní blízkostí přírodě, přirozeností a nezatížeností neblahými kulturními konvencemi. Ruská klasika období realismu přejímá tuto romantickou představu a dále ji rozvíjí. Autorka monografie přesvědčivě dokazuje, že rousseauovský ideál, vyjádřený v autoportrétech ruského národního charakteru, se projevil v díle N. V. Gogola, I. S. Turgeněva, I. A. Gončarova a zvláště silně v tvorbě F. M. Dostojevského a L. N. Tolstého. Kniha je velmi aktuální, nabízí strhující četbu.

3. Moskevský vědecký časopis *Voprosy literatury* pravidelně otiskuje studie, jejichž autoři nově interpretují světoznámá díla ruské klasiky. Nejlepší z nich byly soustředěny do samostatných souborů, nesoucích název *Při pročitání klasiky*. Svazek vydaný roku 2011 je věnován literatuře poloviny 19. stol., tvorbě I. S. Turgeněva, I. A. Gončarova, A. N. Ostrovského, N. G. Černyševského, N. A. Někrasova, F. M. Dostojevského, L. N. Tolstého a M. E. Saltykova-Ščedrina. Autory studií jsou známí vědci z Ruska a jiných evropských zemí, Asie a Severní Ameriky. Texty do sborníku zařazené jsou vybrány se zvláštní pečlivostí; všechny se vyznačují dokonalou vědeckou kompetentností. Interpretace, které autoři statí předkládají, jsou vysoce aktuální. Jsou zde využity současné metody zkoumání literatury: intertextualita, dekonstrukce, postkolonialismus, nový historismus, historicko-funkční metoda, imagologie, culture studies. Svazek je velmi čtivý; určen je nejen odborníkům, ale každému vzdělanému čtenáři, obeznámenému s ruskou klasickou literaturou a současnými humanitními vědami.

Claus Zittel — Stuttgart Research Centre for Text Studies

[Imelda Rohrbacher: *Poetik der Zeit. Zum historischen Präsens in Goethes Die Wahlverwandtschaften*. Vandenhoeck & Ruprecht — Vienna University Press, Göttingen — Wien 2016]

Selten kommt es vor, dass man auf eine Studie stößt, die einem längst vertraute Sichtweisen auf einen der eigenen Lieblingstexte so sehr verändert, dass man das Buch auf aufregende Weise neu zu lesen beginnt. So erging es mir bei der Lektüre einer gerade erschienenen Interpretation von Goethes *Die Wahlverwandtschaften* aus der Feder der Wiener Germanistin Imelda Rohrbacher. Heute, da der Trend durch den Siegeszug der Digital Humanities zu quantitativen Textanalysen geht, erscheint dieses Buch als ein kostbarer Solitär, da sich in ihm die klassische Tugend des genauen Lesens mit methodischer Innovation auf das Glücklichste verbindet. Der methodische Neuanfang verdankt sich einer souveränen Verschränkung von linguistischen und literaturwissenschaftlichen Fragestellungen.

Imelda Rohrbacher untersucht die Funktionen, die der Einsatz des historischen Präsens für die Erzählvorgänge in Goethes rätselhaftestem Buch übernehmen kann. Dafür beschreibt sie sehr genau all jene Stellen, in denen die Erzählung vom Präteritum oder Perfekt ins Präsens wechselt. Diese Tempuswechsel gelten gemeinhin als Kennzeichen modernen Erzählens und werden diesem meist einfach pauschal zugeschrieben. Dass das historische Präsens jedoch sehr viele verschiedene Ausdrucksformen und Funktionen bereits in Goethes *Wahlverwandtschaften* wahrnimmt, zeigt Imelda Rohrbacher in meisterhaften Detailanalysen auf. So kann der Wechsel ins Präsens z. B. zugleich eine Beschleunigung des Erzähltempo, eine Dynamisierung und Dramatisierung bewirken, aber auch eine Emotionalisierung des Geschehens oder des inneren Erlebens der Figuren zum Ausdruck bringen. Die Tempuswechsel erfüllen so die Aufgabe eines impliziten Erzählerkommentars, der durch die Umstellung von Perspektiven die Aufmerksamkeit des Lesers steuert. All dies bedarf der überaus sorgfältigen Analyse von Einzelstellen in ihrem jeweiligen Kontext. Imelda Rohrbacher führt dieses vorsichtige Vorwärts- und Rückwärtslesen in einem subtilen close reading luzide vor und vermag zudem zu zeigen, dass es zwischen all jenen Stellen, an denen es zu diesen auffälligen Zeitsprüngen kommt, Zusammenhänge gibt. Offensichtlich dienen die Tempuswechsel auch der Organisation und Komposition des Textes, denn sie knüpfen ein verborgenes Band verwandtschaftlicher Beziehungen zwischen vermeintlich entlegenen Stellen, bilden ein zeitliches Ordnungssystem, das erhebliche Konsequenzen für die Interpretation des ganzen Textes nach sich ziehen. In diesem präzisen Sinne legt Imelda Rohrbacher die den *Wahlverwandtschaften* zugrundeliegende Poetik der Zeit offen.

Zugleich stellt diese Arbeit auch einen gewichtigen Beitrag zur Narratologie dar, wobei sie den kanonischen Studien von Brinkmann, Weinrich, Käte Hamburger und Dorrit Cohn nicht in abstrakter Methodendiskussion begegnet, sondern anhand von erhellenden Textanalysen vorführt, dass die Erscheinung des Tempuswechsel weit vielfältiger und komplexer ist, als bislang angenommen. Kurzum, man partizipiert beim Lesen dieser höchst anschaulich und lebendig geschriebenen Studie auf Schritt und Tritt an klugen und überraschenden Einsichten; es ist eine Schule des genauen Lesens, wie man sie heutzutage nur noch sehr selten findet.

Málokdy narazíte na studii, která promění dlouho navyklá hlediska, uplatňovaná na oblíbený text, natolik zřetelně, že začnete knihu číst vzrušeně a nově. Mně se to stalo po přečtení čerstvě publikované interpretace Goethových *Spříznění volbou* z pera vídeňské germanistky Imeldy Rohrbacher (*Poetik der Zeit. Zum historischen Präsens in Goethes Die Wahlverwandtschaften*. Göttingen — Wien 2016). Dnes, kdy vítězná tažení *digital humanities* směřuje všechny trendy ke kvantitativním analýzám textu, se tato monografie jeví jako unikátní solitér, ve kterém se klasická ctnost přesného čtení svrchovaně šťastným způsobem spojuje s inovativní metodikou. Za nové metodické východisko kniha vděčí suverénnímu propojení lingvistických a literárněvědných otázek.

Imelda Rohrbacher zkoumá funkce, jež na sebe v Goethově nejzáhadnější knize může v narativních postupech vzít dosazení historického prézentu. Podává proto precizní popis všech míst, kde vyprávění přechází od préterita či perfekta k prézentu. Tato změna gramatického času se zpravidla považuje za příznak moderního vyprávění, kterému se paušálně přisuzuje. Rohrbacher ale v mistrovských detailních analýzách ukazuje, že již v Goethových *Spřízněních volbou* na sebe historický prézens bere velmi mnoho výrazových forem a funkcí. Přejít k prézentu tak může například vyvolat zrychlení vyprávěcího tempa, dynamizaci a dramatizaci, nebo může vyjádřit emocionální zatížení děje či vnitřního prožitku postav. Změny gramatického času tak plní úkol implicitního vypravěčského komentáře, který změnou perspektiv řídí čtenářskou pozornost. To vše vyžaduje zvláště pečlivou analýzu jednotlivých pasáží v příslušném kontextu. Toto anticipativní i retrospektivní čtení Rohrbacher provádí v pronikavém a subtilním *close reading*, a navíc je s to prokázat, že mezi všemi místy, na nichž dochází k těmto nápadným časovým přeskokům, panují jisté souvislosti. Změny gramatického času očividně slouží i textovému uspořádání a kompozici, protože vytvářejí skryté pouto spříznění mezi domněle odlehlými místy a zakládají časový organizační systém, který s sebou nese závažné důsledky pro interpretaci celého textu. V tomto přesném smyslu slova Imelda Rohrbacher odhaluje temporální poetiku, jež leží v základě *Spříznění volbou*.

Současně je její práce také významným naratologickým příspěvkem, který se s kanonickými studii Brinkmanna, Weinricha, Käte Hamburger a Dorrit Cohn nekonfrontuje v abstraktní metodologické diskusi, nýbrž předvádí pomocí subtilních textových analýz, že fenomén změny gramatického času je mnohem rozmanitější a komplexnější, než se doposud předpokládalo. Zkrátka a dobře, při čtení této vysoce názorné a jiskrně napsané studie neustále přihlížíme důvtipným a překvapivým postřehům: je to škola přesného čtení, jakou dnes najdeme jen velmi vzácně.

Vyjma repliku Vasilije Ščukina, kterou přeložila Hana Kosáková, přeložil Martin Pokorný.